

Boek van de maand

Op weg naar het laatste oordeel

A.N. Hendriks

Van de hand van dr. A. van de Beek, hoogleraar theologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, verscheen een omvangrijke studie over *eschatologie*, de leer van de laatste dingen. Het is een intrigerend boek dat met veel kennis van de kerkvaders en moderne theologen geschreven is, en dat alleen al daarom verplichte stof voor predikanten zou moeten zijn, omdat de auteur zo knap de theologische ontwikkelingen beschrijft en voortdurend ingaat op vragen die mensen van deze tijd stellen.

Theologie blijkt ook aan mode onderhevig te zijn. De laatste tijd is er weer nieuwe aandacht gekomen voor wat de Bijbel zegt over het einde van onze wereld en de vragen die daarbij aan de orde komen.

Van de Beek is ervan overtuigd dat *de* boodschap van de Schrift is dat de Here God eens recht zal doen. Wij moeten weer serieus gaan nemen wat de kerk al van overoude tijden belijdt: Christus komt terug om te *oordelen* de levenden en de doden. Moderne mensen horen daar niet graag over. Maar de Schrift is er volkomen duidelijk in dat het uitloopt op een rechterstoel, waarbij uiteindelijk de dingen recht worden gezet. Dat heeft zijn implicaties voor ons theologisch bedrijf.

‘Een theologie die geen raad weet met het laatste oordeel, is een theologie, die niet geïnteresseerd is in de gerechtigheid (en dus in de God van Israël die in Christus tot ons gekomen is) of een theologie die geen weet heeft van de werkelijke wereld. ... In de wereld van het onrecht en het geweld van mensen, van het lijden van slachtoffers en de tranen van moeders, kan men niet zonder een laatste oordeel’ (p. 282).

Daar hebben we in het kort wat Van de Beek in zijn boek ons wil leren en vinden we de weg die hij aan de theologie van onze dagen wijst. Zijn boek heeft me bijzonder geboeid, doordat Van de Beek *ingaat* op de benauwende vragen die rijzen wanneer we onze wereld vol onrecht en geweld serieus nemen. Kunnen mensen dan maar hun gang gaan? Is er nog een God die recht doet? Is er iets veranderd door de overwinning van Christus op de boze en het boze? Voor Van de Beek is dan ook de centrale vraag van de eschatologie: komt God zelf om recht te doen? Mogen we uitzien naar een goddelijk ingrijpen waarbij eindelijk recht wordt gedaan?

Eschatologie is christologie

Van de Beek beseft hoezeer moderne mensen hun vragen hebben rond een eventueel Godsbestuur. Waar blijkt dat Hij ingrijpt? Waar zie je zijn verlossende daden? Het Oude Testament getuigt wel van die daden, maar zelfs de bevrijding van Israël uit Egypte is volgens Van de Beek niet ‘eenduidig’. Je kunt het ook als werk van mensen zien. Geen redelijk mens laat zich overtuigen dat God daarin aanwezig is. En dat geldt van heel de wereldgeschiedenis. We *ervaren* er niets van dat de Here God ingrijpt in de geschiedenis! Maar dat gebrek aan daadwerkelijke ervaring heeft Israël juist gesterkt in eschatologische verwachting. Het belijdt Gods *trouw* aan zijn wereld en heeft daardoor geloofd dat Hij eens recht zal doen. In het hart van die verwachting staat het geloof in de *opstanding van de doden*. Die vloeit voort uit Gods *trouw*. Want als er geen lijfelijke verlossing is, dan laat God ons over aan ons lot.

De vraag van de eschatologie is: doet God recht? Op die vraag nu geeft het Nieuwe Testament antwoord. Want in *Jesus Christus* heeft God ingegrepen. Hij is Gods definitieve antwoord op het onrecht dat mensen anderen aandoen. Als we vragen: waar zie je dat God ingrijpt?, hebben we nog niet begrepen dat Goede Vrijdag de dag des Heren is, de dag van Gods verschijnen in onze wereld. Het *theopaschitische* dat we al eerder in boeken van de professor signaleerden, komt ook hier naar voren, wanneer Van de Beek schrijft: ‘God heeft ingegrepen. Hij heeft het gedaan door naar Jeruzalem te gaan en zich daar te laten kruisigen’ (p. 135; vgl. p. 143: ‘God geeft zich aan het kruis’).

We moeten niet meer zeggen dat de dag des Heren komt. Die dag is op Golgota gekomen. De aardse tijd is vol geworden. Wat rest, is geen tijd waarin nog iets gebeuren kan. We wachten enkel nog op het einde dat geen vervulling, maar ‘opruiming’ is (p. 111). Toen Jezus werd gekruisigd, is het koninkrijk gekomen. God is verschenen als Redder en Rechter! De wederkomst van Christus is geen aparte gebeurtenis. Gods definitieve komst op Goede Vrijdag krijgt slechts een ‘uitgestrektheid’ in de aardse geschiedenis, zoals alles zijn aardse uitgestrektheid heeft in de tijd.

De wederkomst ‘is dus de voltooiingsscene van de ene gebeurtenis van Gods optreden als koning om orde op zaken te stellen in de wereld en niet een afzonderlijke wederkomst als een nieuw eschatologisch gebeuren’ (p. 165). God is in Jezus verschenen, de vijanden zijn verslagen!

De vraag was: *waar* zie je God ingrijpen en als koning heersen? Van de Beek antwoordt: ‘Dat is als Hij sterft te midden van zijn volk, als Hij sterft ter wille van zijn volk ...’ (p. 162).

Gebeurt er nog wat?

Het is te waarderen dat Van de Beek de eschatologie laat wortelen in de christologie. Hij die komt met de wolken, is Degene die ze doorstoken hebben (Op. 1:7). De Zoon des mensen is Degene die wij verwachten (Mat. 24:42). Op Golgota is inderdaad de grote overwinning behaald (Kol. 2:15). Maar we kunnen toch niet zeggen dat je eerst daar echt ziet dat God ingrijpt en dat dit dan moderne mensen tot zwijgen zou brengen? Als Van de Beek de uittocht uit Egypte ‘meerdere’ noemt, waarom zou dat dan ook niet gelden voor wat er op Golgota is gebeurd? Paulus had reeds te maken met Grieken voor wie een gekruisigde Messias een ‘dwaasheid’ was (1 Kor. 1:23). De eeuwen door is Jezus door velen gezien als een edel mens die slachtoffer werd van zijn eigen integriteit. Ik zie niet in hoe het kruis ‘redelijke’ mensen ervan kan overtuigen dat God inderdaad ingrijpt.

Het is en blijft mijns inziens een zaak van *geloof*. Dat geldt voor de uittocht uit Egypte, maar evenzeer voor wat er aan het kruis gebeurde. Het blijft voor ‘wijzen en verstandigen’ verborgen, maar het is voor hen aan wie de Zoon het wil openbaren (Mat. 11:25-27). Wie gelooft, ziet Gods ingrijpen en weet dat de overwinning is behaald.

Terecht vraagt Van de Beek alle aandacht voor die behaalde overwinning. Maar het gaat mij te ver om te zeggen dat er na Golgota niets meer gebeurt. Van de Beek redt dat door met een ingewikkelde beschouwing over ‘Gods tijd’ en ‘de aardse tijd’ te komen, maar erg overtuigend vond ik dat niet. Het gevolg van die beschouwing is dat Van de Beek er niet van wil weten dat de verhoogde Christus met ons meetrekt in de geschiedenis en ons ook met Zich meetrekt.

De auteur publiceerde al eerder een boek onder de prikkelende titel *Hier beneden is het niet*. De lijnen uit die eerdere publicatie worden nu krachtig doorgetrokken. Van de Beek concentreert alles in wat er aan het *kruis* is gebeurd. De tijd waarin wij leven, levert niets

meer op aan daden van God, aan recht doen zoals het Oude Testament dat bezingt en verkondigt. We mogen weten dat Golgota beslissend is geweest en dat dit eens – bij de wederkomst van Christus – zal blijken.

Het komt me voor dat Van de Beek hier te kort door de bocht gaat. Al staat het laatste oordeel nog uit, het boek Openbaring is er vol van hoezeer de Here God *in* onze geschiedenis bezig is als de God die met zijn oordelen komt over de boosheid van mensen. Zijn gerichten gaan over de aarde. Johannes heeft ze aanschouwd. We mogen ze zien als voorboden van het grote eindgericht. Het is nog altijd waar wat Psalm 46 zegt: ‘Komt, aanschouwt de werken des HEREN, die verwoestingen op aarde aanricht.’ Die verwoestingen zeggen ons juist dat het de tijd is van ‘het oordeel’, het grote eindoordeel, dat begint ‘bij het huis Gods’ (1 Petr. 4:17). Sinds Pinksteren leven wij ‘in de laatste dagen’. Het staartje van de geschiedenis. Maar er *gebeurt* wel degelijk iets in die laatste dagen! De Here vervult: ‘Ik zal wonderen geven in de hemel boven en tekenen op de aarde beneden: bloed, vuur en rookwalm’ (Hand. 2:19).

Het werk van de Geest

Hoezeer de eschatologie wortelt in de christologie, ze gaat niet op in wat op Golgota is gebeurd. Want er is ook *het werk van de Heilige Geest* na Golgota en op grond van Golgota. Aan dat werk van de Geest doet Van de Beek mijns inziens tekort.

Dat blijkt sterk wanneer hij over het christelijk leven schrijft. Dat leven bestaat voor hem in de *afsterving van de oude mens*. Maar voor de opstanding van de nieuwe mens ruimt Van de Beek weinig plaats in. Ze ‘kan hooguit als een moment doorbreken in onze werkelijkheid. ... Maar zodra we deze hier op aarde uitgestrektheid geven, komen we inderdaad in een geborneerd christendom terecht. ... Concrete zichtbaarheid is er alleen in de verheerlijkte schepping’ (p. 229, 230).

Maar de Here Jezus had het toch over goede werken die door mensen *gezien* worden (Mat. 5:16) en noemde zijn leerlingen toch ‘het licht der wereld’ (Mat. 5:14)? Paulus spreekt over ‘de vrucht van de Geest’ (Gal. 5:22) die in het leven van Gods kinderen mag rijpen, en Petrus getuigt van een ‘goede wandel’ en van ‘goede werken’ op grond waarvan heidenen God mogen verheerlijken (1 Petr. 2:12).

Zeker, Paulus zegt dat ons leven verborgen is met Christus in God (Kol. 3:3). Maar dat betekent niet dat het nieuwe leven enkel toekomstmuziek is (en geen ‘uitgestrektheid’ krijgt in de tijd). Want de apostel schrijft ook: ‘Christus leeft in mij’ (Gal. 2:20) en dat Christus ‘gestalte’ in ons mag krijgen (Gal. 4:19). Gelovigen veranderen naar het beeld van hun Heer (2 Kor. 3:18), doen de nieuwe mens aan (Ef. 4:24) en wandelen in een nieuw leven (Rom. 6:4).

Van de Beek honoreert dit alles te weinig wanneer hij stelt: ‘De enige gestalte waarin God zichtbaar aanwezig is, is in die van de mens Jezus. Het is het koningschap van God dat heerst vanaf het hout. De afglans daarvan uit zich in verdrukkingen, in lijden, in het verliezen van het leven’ (p. 262); Van de Beek noemt de gemeente ‘een lijdende groep vreemdelingen’. Er is ook het werk van *de Geest*! Er is ook de opstanding van de nieuwe mens! Het is te klein gedacht van het koninkrijk van God, als Van de Beek de gestalte daarvan in deze wereld alleen die van het *kruis* noemt en niet die van de opstanding. Paulus zegt nota bene dat het koninkrijk van God bestaat in rechtvaardigheid, vrede en blijdschap door de Heilige Geest (Rom. 15:17). Dat is toch wel wat anders dan alleen maar lijden en kruisdragen!

Bovendien: het werk van de Geest speelt bij het laatste oordeel een beslissende rol. Zonder *heiliging* zal niemand de Here zien (Heb. 12:14). We zullen naar onze werken geoordeeld

worden (Op. 20:13). We zullen het bruiloftskleed moeten dragen (Mat. 22:12) dat de Heilige Geest ons geeft (vgl. Op. 19:8). God heeft onze goede werken voorbereid (Ef. 2:10), maar straks gaat het erom of we daar ook in hebben gewandeld.

Ook is in dit verband nog te wijzen op wat de Schrift zegt over het *loon* dat Gods trouwe kinderen zullen ontvangen (1 Kor. 3:14; Op. 22:12). De dag van Christus zal ook de dag zijn waarop de Here genadig het werk van zijn Geest in ons kroont.

Wie over eschatologie handelt, zal dit alles mee moeten nemen. Er *gebeurt* na Golgota meer dan Van de Beek voor waar houdt!

De realiteit van het laatste oordeel

Van de Beek heeft in zijn theologiseren altijd iets tegendraads. Dat maakt hem boeiend. Als de tendens is om het hiernumaals te zoeken, schrijft hij een boek dat stelt dat het juist hier beneden niet is. Wanneer de hel in de moderne theologie niet meer aan de orde is, komt Van de Beek krachtig op voor de realiteit van de eeuwige straf. Dat gebeurt in de studie die nu onze aandacht heeft.

De auteur wijst erop hoe achter dat negeren van de hel een *godsbeeld* steekt. God is de liefdevolle Vader die nooit definitief zal verwerpen. Het komt ten slotte met alle mensen wel goed. Voor zo'n alverzoening beroept men zich nogal eens op de kerkvader Origenes. Interessant is dat Van de Beek dat beroep ontmaskert. Origenes redeneert bepaald niet vanuit Gods liefde, maar meent dat God alle macht heeft en die macht ook altijd zal doorzetten. God wil uiteindelijk alles en allen aan Zich onderwerpen. In de weg van straf en boete komt het ook voor notoire boosdoeners tot inkeer. En zo gaat uiteindelijk niemand voor eeuwig verloren. Origenes' 'alverzoening' heeft niets van doen met Gods liefde, maar alles met zijn schrikwekkende *almacht* die onze wil breekt totdat ze voor Hem buigt. Wie zich dus op Origenes beroept, moet wel weten wat hij doet!

Van de Beek rekent af met theologen die alleen maar het positieve van de christelijke toekomstverwachting benadrukken. Het laatste oordeel hoort bij die verwachting en we mogen de schriftplaatsen die daarover spreken, niet minimaliseren. Een theologie die serieus neemt wat de Bijbel zegt over gerechtigheid, geeft aan het laatste oordeel een centrale plaats. 'Als de geschiedenis onrechtvaardig is jegens mensen, dan zal God dat rechtzetten. Dan wordt die geschiedenis geoordeeld en veroordeeld' (p. 277).

We moeten niet schoorvoetend over dat oordeel spreken, maar van ganser harte, omdat we niet verdragen dat het onrecht zou winnen. De wraakpsalmen ontsieren de Bijbel niet, want het zijn liederen over de gerechtigheid van de God die de verdrukten recht doet. De beulen ontspringen de dans niet!

Er is een hel, een plaats van buitenste duisternis. Er zijn mensen die voor eeuwig verloren zullen gaan. Zonder deze realiteit verdampt de hele eschatologie waarvan immers het hart is dat God recht doet.

Dankbaar noteer ik hoezeer Van de Beek tegen de trend van vandaag in, de realiteit van het laatste oordeel handhaaft en een beslissende plaats geeft in de christelijke toekomstverwachting, ook al heb ik hier en daar vragen bij wat hij schrijft, bijvoorbeeld over wat de Dordtse Leerregels zeggen over de verwerping.

Afronding

Het boek van professor Van de Beek is zeer inhoudrijk. Hij behandelt ook doop en avondmaal en ziet ze in eschatologisch licht. Ik moet veel laten rusten om deze recensie voor onze lezers

verteerbaar te houden. Ik heb geprobeerd de kern te pakken en die kritisch te wegen. Ik hoop dat deze bespreking duidelijk maakt dat we hier met een belangrijke studie te maken hebben, die ons uitdaagt om serieus op de vragen die ook bij christenen vandaag leven, in te gaan en de Schrift opnieuw daarover te bevragen. In een wereld vol geweld en onrecht mag het een bemoediging zijn te weten dat de Here God eens alles recht zal zetten en zal tonen dat aan Hem de wraak is. Tegelijk is het heerlijk te geloven dat wie Christus' verschijning liefheeft, zonder vrees de rechterstoel tegemoet kan gaan in de wetenschap dat zijn veroordeling gedragen is.

N.a.v. A. van de Beek,

God doet recht. Eschatologie als christologie, Meinema, Zoetermeer, 2008, ISBN 978 90 211 4180 0. 444 pag., prijs € 35,-